

ních společností, pojišťovacích společností, společenstev výdělkových a hospodářských; cís. nařízení ze dne 29. listopadu 1867 č. 127 ř. z. o připuštění cizozemských společností akciových; zákon ze dne 23. března 1873 č. 42 ř. z. o připuštění cizozemských pojišťovacích společností; nař. min. vnitra, sprav., obchodu a fin. ze dne 18. srpna 1880 č. 110 ř. z. o koncesi a státním dohledu ohledně pojišťoven.

Literatura: Dr. ryt. Randa, Soukromé obchodní právo rakouské, Praha.

Zákonník říšský viz Prohlašování zákonů.

Zakonnik zemský viz Prohlašování zákonů.

Zákonodárství chudinské.

Zákonodárství chudinské zahrnuje v sobě zařízení a ústavy, jež určeny jsou k vypomáhání a podporování chudých t. j. oněch osob, jichž hospodářský majetek nepostačuje jim k živobytí. Zákonodárství chudinské upravuje chudinství ve všech právních vztazích, obsahuje tedy normy ohledně osob zavázaných zaopatřovati chudé (chudinu), ohledně způsobu tohoto zaopatřování, ohledně správy jmění chudinského a orgánů při tom činných. Není sporu o tom, že chudoba překročivší úzký kruh jednotlivců oslabuje mravní a politickou sílu státu ohrožujíc obecnou bezpečnost a řád právní; neřesti a zločiny jsou nezřídka jen následky chudoby. Pomoci státní jest tu již z toho důvodu nezbytně potřebí, by se hráze co nejpevnější položily obecně hrozącím (nebezpečným) následkům chudoby. Státní správa musí tedy cestou zákonodárství pečovati o to, by s jedné strany chudině poskytnuta byla pomoc, s druhé strany pak aby náležitými prostředky zabránilo se nezaviněné chudobě a neblahým sociálním následkům jejím. Prvním oborem jest tu chudinství, druhým oborem policie chudinská. Chudinství zahrnuje:

I. Prostředky k patřičnému zaopatřování chudiny nezbytné; zřetel svůj věnuje péče chudinská:

1. chudým k výdělku neschopným, tudíž oněm osobám, které nemohou opatřiti si potřebné výživy jsouce příliš mlády nebo stáry nebo stíženy vadou jinou, nebo konečně na těle nebo na duchu chorými jsouce;

2. chudým k výdělku schopným a práce se neštítícím osobám, které však nemajíce příležitosti ku práci nemohou si výdělek zaopatřiti a z důvodu toho postrádají prostředků existenčních. Péče chudinská může naplniti svoje důležité sociálně-politické a humaní úkoly toliko rozumným rozlišováním všech naskytujících se případů a proto zejména vyloučení jsou z péče té osoby k výdělku schopné, ale práce se štítící; touto třídou zabývá se policie chudinská.

II. Státní péči o chudé sluší přesně lišiti od soukromé dobročinnosti, neboť pro státní péči o chudé není motivem pohnutka jednotlivců ku podpoře chudých spočívající na soucitu, dobrodějnost a náboženská obětovnost. Stát musí míti staraje se o chudinu vždycky na zřeteli veřejné blaho a případně i ohrožení veřejného řádu. Hmotná podpora chudiny náleží tudíž státu jen podpůrně, pokud totiž jiní se tomu nevěnují. Péče o chudinu vyhledává tudíž přesné organisace a zákonitého uspořádání.

III. Při tom však počítati musí také každý stát s jistými zjevy v chudinství a podle toho činiti zákonodárnou cestou opatření svá. Státní správa nemá z pravidla zabývati se chudobou a schudnutím jednotlivců, nýbrž

chudina celých tříd obyvatelstva volá k státu za přispění; státní pomoc nevyhnutelná jest při t. zv. bídě hromadné t. j. při schudnutí celých vrstev společnosti. Hromadná bída řádila vždy a dějiny národů evropských poskytují nekonečnou téměř řadu těchto smutných obrazů; až podnes nepodařilo se státům zabrániti dostatečným způsobem schudnutí celých tříd obyvatelstva.

IV. Zákonodárství Rakouské zabývalo se od dob nejstarších touto vynikající otázkou sociální. Prvotně brala na se církev samojediná péči o chudinu. Teprve za panování císaře Josefa II. bylo zřízením farních ústavů chudinských za spolupůsobení církve vytvořeno zařízení státní, jehož účelem bylo povzbudit soukromou dobročinnost a zorganizovati ji. Ku hmotné podpoře těchto chudinských ústavů přikázal císař Josef II. polovině jmění zrušených bratrstev a řádů, a dále i důchody jiné, jako ku př. pokuty, procenta licitační atd. Zásada, že domovská obec povolána jest a přidržána býti má k zaopatření chudých svých, zjedнала si záhy přístup do zákonodárství rakouského. Podle dv. rozh. ze dne 16. září 1754 (terez. sb. zák. sv. 2 č. 365) měly osoby v některé obci usedlé dojíti zaopatření u obce v místě svého pobytu, kde právě naprosto staly se ku výdělku neschopnými, všechny ostatní osoby měly býti stavše se ku výdělku neschopnými odstraněny (dopraveny) do své rodné obce. Císař Josef II. vydal dne 18. dubna 1789 (sb. zák. soud. sv. 10, č. 253) zvláštní dv. dekret o tom, že každý chudý, který se nepřetržitě na jednom místě po 10 let zdržoval, má býti podporován v místě tom dle možnosti, kdežto ostatní chudí mají býti odkázáni do své rodné obce. Všechny tyto starší zákony prozrazují tedy, že obcím byla ponenáhlu péče o chudé uložena za povinnost.

V. Podle nynějšího stavu zákonodárství chudinského jest chudinství nyní záležitostí samostatného oboru působnosti obcí (čl. 11. lit. g) zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. a čl. 5 a 8 zák. obec.). Zákonodárství zemskému zůstaveno vydati v ohledu tom bližší ustanovení. Posud stávající farní ústavy chudinské byly ve většině zemí korunních zrušeny a to v Dolních Rakousích zákonem ze dne 21. února 1870 č. 21 z. z. a nař. ze dne 12. července 1870 č. 46 z. z., zák. ze dne 28. listopadu 1873 č. 56 z. z.; v Horních Rakousích zákonem ze dne 20. prosince 1869 č. 34 z. z. a nař. ze dne 6. července 1870 č. 29 z. z., zák. ze dne 3. března 1873 č. 33 z. z.; v Korutanech zákonem ze dne 21. února 1870 č. 17 z. z. a nař. ze dne 1. července 1870 č. 38 z. z.; v Krajině zákonem ze dne 28. srpna 1883 č. 16 z. z.; ve Slezsku zákonem ze dne 10. prosince 1869 č. 5 z. z. z r. 1870 a nař. ze dne 12. února 1870 č. 6 z. z. Ve všech ostatních zemích korunních, kdež farní ústavy chudinské nadále potrvaly, staly se na základě ustanovení zákona obecního orgány veřejné péče chudinské obce samy a ústavům chudinským farním vtisknut takto ráz soukromých institucí. V jednotlivých zemích korunních byly pak vydány obsáhlé zemské zákony, kteréž dopodrobna upravují veřejnou péči o chudé se strany obcí. Zákony takovými jsou: v Dolních Rakousích zák. ze dne 15. prosince 1882 č. 13 z. z. z r. 1883 a novela ze dne 1. února 1885 č. 24 z. z.; v Rakousích Horních zák. ze dne 5. září 1880 č. 12 z. z.; v Solnohradech zák. ze dne 30. prosince 1874 č. 7 z. z. z r. 1875 a nov. ze dne 12. března 1886 č. 22 z. z.; ve Štýrsku zák. ze dne 12. března 1873 č. 19 z. z. a nař. ze dne 30. srpna

1873 č. 42 z. z.; v Korutanech zák. ze dne 22. května 1886 č. 18 z. z.; v Krajině zák. ze dne 28. srpna 1883 č. 17 z. z.; v Čechách zák. ze dne 2. prosince 1868 č. 59 z. z.; ve Vorarlberku zák. ze dne 7. ledna 1883 č. 10 z. z., konečně v Dalmácii zák. ze dne 26. února 1876 č. 13 z. z. Kromě těchto zákonů vydány byly ještě ve městech hlavních a ve větších obcích statuty na úpravu veřejného chudinství.

VI. Zákon ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z. obsahuje nejdůležitější zásady o zaopatřování chudiny v obcích a to:

a) povinnost obce zaopatřovati chudé jest pouze podpůrné povahy a nastupuje tehdy, když si chudý nemůže opatřiti potřebné výživy vlastními silami (§ 26);

b) nabude-li později jmění nebo měl-li v době chudinského zaopatření svého jmění tehdy zamlčené, jest povinen k náhradě, pokud závazek k náhradě škody takto jím obci způsobené může býti ku platnosti přiveden bez újmy pro dotyčného chudého anebo jeho rodiny;

c) povinnost obce k opatřování chudých pozůstává jen potud, pokud nejsou podle práva civilního nebo dle jiných zákonů k zaopatření jich povinny jiné osoby, rodiče, dítky, manžel (§§ 91, 92, 141, 142, 143 o. o. z.). Zpečují-li se osoby tyto dostáti této povinnosti své, má obec mezitím převzít péči o životní potřeby jejich s výhradou případného nároku na náhradu výloh jí takto vzešlých (§ 23);

d) tato povinnost obcí nastupuje jen potud, pokud by opatřování chudých v obci přesahovalo péči a prostředky stávajících ústavů chudinských a dobročinných jakož i nadací (§ 22);

e) obcím připadající péče o chudé obmezuje se jen na poskytnutí nutné výživy a zaopatření v případě onemocnění; obec povinna jest též k úhradě výloh pohřebních (rozh. nejv. spr. dv. soud. ze dne 29. února 1882 č. 2552);

f) zaopatření chudých dítek zahrnuje v sobě též výchovu jejich (§ 24);

g) chudý nemůže žádati určitý druh podpory (§ 25);

h) obec stanoví sice způsob a druh zaopatření v mezích platných zákonů, může však býti za okolností přidržována k tomu, aby podporovala chudé, k výdělku neschopné příslušníky své, kteří nebydlí v obvodu obce domovské (rozh. ze dne 16. listopadu 1883 č. 3120);

i) chudé, k práci schopné a též hotové osoby, avšak nemohoucí pro nedostatek práce výdělek nalézt, mají rovněž jako osoby ku výdělku neschopné nárok na chudinskou podporu, a sluší jim dle možnosti přikázati práci (za určitou úplatu).

VII. Řádná správa jmění chudinského přísluší výboru obecnímu. Chudinské jmění záleží ze jmění kmenového neboli základního (fond chudinský, pozemky, cenné papíry, z pojištěných jistin), z příjmů plynoucích na základě zákonných titulů (procento chudých z dobrovolných veřejných dražeb, třetina chudých z pozůstalostí světských duchovních, pokuty atd.) a z dobrovolných příspěvků. V případě potřeby dlužno k účelu péče o chudé sáhnouti i ku prostředkům obecním. Jmění kmenové má být výnosně chováno a k zaopatřování chudých použiti jest toliko výtěžků (úroků a pod.).

VIII. Ale také oněm osobám, jež do obce příslušny nejsou, nesmí se v případě onemocnění jich nebo v případech značné nouze jejich, kde nutno poskytnouti pomoc neprodleně, odepřiti žádoucí podpora a příspěví;

při tom ovšem vyhražena jest obci náhrada za příslušné náklady, kterouž může pak obec dotyčná vymáhati dle volby své na domovské obci onoho chudého nebo na jiných osobách k tomu po zákonu zavázaných. (§§ 28 a 29 cit. zák.).

Nemocné má obec pobytu tak dlouho chovati v zaopatření, dokud nemohou býti bez pohromy pro zdraví své a pro zdraví osob jiných propuštěny. O onemocnění má obec pobytu neprodleně (t. j. místo má jen důvodné prodlení) učiniti oznámení obci domovské. Opomene-li obec pobytu vyhověti tomuto zákonnému předpisu, nepozbývá všelikého nároku na náhradu, nýbrž ji postihuje toliko škoda z toho vzešlá; škoda tato vzejde skutečnými náklady poměrně daleko většími než by byly náklady, které by byly vzešly každým způsobem po zákonu obci domovské (rozh. spr. soud. dv. ze dne 11. října 1879 č. 1559). Tuzemské obci nemůže býti náhradou za útraty zaopatření jejích příslušníků v některé zemi uherské nikdy uložen obsáhlejší závazek, než který ve stejném případě by obce uherské vůči tuzemské obci měly (rozh. spr. soud. dv. ze dne 12. července 1879 č. 1388).

Cizozemci jsou v té příčině na roveň postaveni s příslušníky státními; avšak zemské zákony chudinské prohlašují postih za cizozemskou obcí za přípustný toliko dle ustanovení příslušných smluv státních.

IX. Zákony zemské přijaly svrchu cit. říšský zákon s jeho zásadními normami, rozvedly však tyto normy blíže v ten způsob, že ve smyslu jich vytkly ještě tato další ustanovení:

a) vydržování pojímá v sobě výživu, oděv, byt a v případě onemocnění lékařskou pomoc, prostředky léčivé a ošetřování;

b) pokud jde o děti, povinny jsou obce vychovávat je způsobem mravně-náboženským, přidržovati je k návštěvě školní a pokud možno učiniti je schopnými ku výdělku;

c) každý, kdo činí nárok na veřejnou podporu chudinskou, má svou případnou žádost ohlásiti způsobem v každé obci upraveným, za osoby nemocné a stydlivé může ohlášení to učiniti i kterákoli osoba třetí;

d) bližší předpisy upravují způsob, jakým se nakládá s nemocnými chudými a jak hraditi jest náklady pohřební.

X. Za účelem péče chudinské vydržují obce příhodné ústavy a zařízení příhodná, k nimž náležejí

a) městské chudinské komise, jichž členům zevrubně známy jsou poměry místních chudých, a kteréž v činnosti své docházejí podpory od otců chudiny, od inspektorů chudinských a od radů chudinských;

b) chudobince a zaopatřovatelný. Ústavy tyto zřizuje a vydržuje na většině obec sama. Do městských chudobinců přijímáni jsou z pravidla jen příslušníci obce a osoby mající v ní právo domovské a upadnuvší do chudoby bez viny své, které požívají dobrého jména a dosáhli určitého stáří. Chudým dostává se v ústavech těchto dohledu a péče o jich tělesné i duševní blaho.

c) chorobince určeny jsou pro ty, kdož následkem vady tělesné jsou ku výdělku neschopnými; k nim náležejí též slepci a osoby blbé;

d) sirotčince mají za účel přijímati osiřelé děti, aby se jim dostalo přiměřené výchovy a vzdělání školního, a kromě toho ještě zaopatření, oděvu a úhrady všech jejich potřeb;

e) útulny pro osoby bez přístřeší ustanoveny jsou větším dílem pro ony núzné osoby, kteréž jsouc cizími a bez prostředků všelikých nemají v obci přístřeší, a proto bývají jen na zcela krátký čas, z pravidla jen na noc ubytovány;

f) kuchyně lidové (obecní), ústavy pro poskytování polívek a čaje zřizovány jsou k tomu cíli, aby chudému obyvatelstvu za zcela mírné ceny, jmenovitě v zimě zaopatřovaly poměrně silnou a zdravou stravu.

XI. Příslušnost a řízení v záležitostech chudinství.

a) řádné soudy povolány jsou rozhodovati o náhradních nárocích, kteréž činí si obce za náklad zaopatření naproti osobám k zaopatření dle práva civilního zavázaných (§ 38 cit. zák.); politickému úřadu však přísluší stanoviti výši vynaložených útrat zaopatření (§ 39 cit. zák.);

b) o náhradních nárocích, kteréž vznášejí obce pro vynaložení útrat zaopatření proti osobám nebo obcím k tomu zavázaným nikoli dle práva civilního, nýbrž dle zákonů jiných, povolán jest rozhodovati úřad politický;

c) nárok na zaopatření nemůže chudý k platnosti přiváděti naproti obci pořadem práva; takovéto nároky sluší vyřídit před úřady samosprávnými (výbory okresními a zemskými (§ 44 cit. zák.).

XII. Příspěvky zemí a okresů.

Celá řada zákonů zemských zavazuje okresy a země k nesení jisté části břemen veřejného zaopatření chudinského a to:

a) fondy zemské zapraviti mají nedobytné náklady zaopatření, jež vzrostly ošetřováním osoby chudé v některé veřejné nemocnici (výn. min. vnitra ze dne 6. března 1855 č. 6382; ze dne 4. ledna 1856 č. 26.641), dále náhradu výloh vzešlých v některém veřejném blázinci nebo porodnici zák. ze dne 17. února 1864 č. 22 ř. z.), nebo v některém veřejném nalezinci (zák. ze dne 29. února 1868 č. 15 ř. z.). Při porodnicích a nalezincích nemůže býti obec domovská přidržována k náhradě výloh ve prospěch zemských fondů. Náklady zaopatření v nemocnicích a blázincích mohou naproti tomu zemským zákonodárstvím z části nebo zcela přesunuty býti na obce.

XIII. Ústavy zemské a okresní.

Ústavy tyto vydržovány jsou dílem okresy, dílem zeměmi a jsou hlavně určeny pro osoby chudé a nemajetné; takové ústavy jsou: chorobince, ústavy slepců, ústavy hluchoněmých, polepšovny a pracovny, asyly pro opuštěnou (zanedbanou) mládež, ústavy idiotů. Zemský zákon ze dne 1. února 1885 č. 24 z. z. pro Dolní Rakousy vyvolal k životu novou instituci v oboru chudinství, totiž zemský svaz chudinský; instituce tato ujala se již v celém Německu, kdež zřízeny jsou místní svazy chudinské a svazy chudinské zemské. Zemský svazek chudinský založený v Rakousích Dolních po shora citovaném zákonu odňal ohledně celé řady osob zaopatření chudinské obcím domovským a přikázal je zemskému svazu chudinskému.

XIV. Spolupůsobnost činitelů jiných.

Vynikající podíl v chudinství mají i církve a jednotlivé náboženské společnosti poskytující rozmanitým způsobem výpomoc příslušníkům svým; blahodárně však působí v oboru chudinství i rozličné spolky dobročinné. Od působnosti zákona spolkového zaznamenati jest v rakouských zemích korunních šlechtěné závodění mezi oněmi spolky, jež obraly si za úkol a cíl svůj dobročinnost a zmírnění béd v lidstvu; jeť skoro nepřehledná

řada těchto humanitních spolků a není oboru v chudinství, jehož by se byly tyto spolky s úspěchem a rozhodností nebyly ujaly. Nesčetné chudinské spolky zabývají se dílem podporou a výpomocí stydlivých domácích chudášů, dílem snaží se většími podporami výpomocí osobám k výdělku neschopným, jiné spolky pečují opět o chudé dívky poskytující jim šat, stravu a zdarma opatřující jim potřeby školské (knihy, papír atd.). Dále jest nekonečná řada spolků nemocenských, kteréž v případě nemoci zapoatřují dotyčné osobě lékaře, zdarma jim poskytují léky, ano i namnoze podporu peněžitou, jiné spolky opět běrou na se starost v tom směru, že v případě úmrtí uhražují ze svého útraty pohřební a podporují osoby pozůstalé. Konečně sluší zmíniti se ještě o značných nadacích jednotlivých vynikajících dobrodinců, kteříž nezdávka věnují značnou část svého jmění k tomu, aby na věčné časy dostávalo se z něho podpory a výpomoci osobám chudým a nuzným.

Zákon poplatkový viz Poplatky.

Zákon trestní důchodkový.

I. Podstata a význam.

Zákon trestní důchodkový záleží ze dvou částí; z hmotného a formálního práva důchodkového trestního; hmotné (materiální) právo důchodkové trestní pojednává o trestních ustanoveních pro přestupky zákonných předpisů o všech odvětvích nepřímého zdanění; formální důchodkové právo trestní obírá se řízením, jakéž místo má při odhalování, vyšetřování a trestání přestupků důchodkových. Vyhlášovacím patentem ze dne 11. července 1835 sv. 63 sb. zák. polit. vydáno bylo trestní právo důchodkové, by místo dosud platných ustanovení v platnost vstoupil pro daně nepřímé jednotný zákon opírající se o zásady spravedlnosti a srovnávající se se zásadami všeobecného zákona trestního; neboť až potud platily v rakouských zemích dědičných ohledně ustanovení trestních a řízení při přestupcích důchodkových různorodé normy zákonné. Jistá reforma těchto rozmanitých provinciálních zákonů jevila se býti tím naléhavější, ježto se zásadními ustanoveními tehdy platného zákona trestního z r. 1803 se nesnášely. Zákon trestní důchodkový ze dne 11. července 1835 sleduje ještě účel další; jak totiž vyhlášovacím patent konstatuje, má se jím dostati co nejvyšší ochrany výdělkové způsobilosti příslušníků státních naproti výhodám plynoucím z přestupování důchodkových předpisů. Jsou tedy základními motivy trestního zákona důchodkového ochrana státní pokladny se strany jedné a ochrana poctivého poplatníka se strany druhé.

II. Obvod platnosti.

Zákon trestní důchodkový má, jak vyhlášovacím patent poznamenává, platnosti dojíti ve všech zemích korunních říše rakouské vyjímaje země koruny uherské a Dalmácie; neplatil tedy trestní zákon důchodkový v Uhrách nikdy. V Dalmácii mají platnost co do trestání důchodkových předpisů zvláštní ustanovení, uchylující se od zákona trestního důchodkového, při čemž i ta okolnost zřetele dochází, že až do r. 1880 tvořila Dalmácie zvláštní území celní. Než řadou zvláštních zákonných předpisů a novějších zákonů rozšířena byla některá ustanovení trestního zákona důchodkového přece i na Dalmácii, zejména dv. dekretem ze dne 30. dubna 1838 č. 18.195 a sice §§ 423—435 zák. trest. důch. jednající o přestupcích proti předpisům poštovním; dále zákonem ze dne 10. prosince 1879 č. 139 ř. z. jednajícím o přestupcích důchodkových vzhledem k po-